אות משמים

לא הכול שחור לבן בבית שמש, בעיקר שחור, כפי שמציגים • את הצבעים והגוונים מביא אליה דווקא יהודי חרדי - דוד ברוך וולק • עוד בצעירותו הוא היה אומן ושייך מבטיח אבל מאז הגיע להבנה שהאומנות בה הוא עוסק שורשיה בנצרות והיא אינה רק דמיון אלא היא שקר מוחלט • תוך כדי חיפוש אחר האמת הגיע אל אותיות הקודש ומהם הוא מרכיב היום את אומנות האותיות ככלי לחבר אנשים אל הקב"ה "ממש כמו בעולם הפרסום, בו משתמשים בצורה, בצבעים ובאותיות"

שולמית שי

בסטודיו של דוד ברוך וולק מצטופפים באומנות צבעים ואותיות אלו לצד אלו, כבר במבט ראשון נראה כי יד אמן שילבה אותם בהכמה מיוחדת על גבי הקנבס, דו של הצייר הרואה בעבודתו מלאכת קודש של ממש, המקרבת יהודים אל הבורא, ולא רק כשרון גרידא. עשרות ציורים נתם זה לצד זה, בזמן שאנם מפארים הערוכות, וכל אחד מהם מספר בצבעים חמים ועזים את כיסופיו של יוצרו להביע משהו עמוק מן הנפש היהודית היזוקה.

אך נכנס וולק אל הסטודיו שלו, כמו מאליה נעה ידו לעבר המכחול הטבול בצבע, והוא מעבירו את רישומי נשמתו אל האותיות והקנבס. על ציורי אבסטרקט (אומנות מופשטת) הוא משרטט אמרות חז"ל, פסוקים ומילים מן הזוהר הקדוש. תוך כדי דיבור, אהבת הצייר של דוד ברוך וולק נשפכת שטוף מסביב. לדומא הוא מסביר כי בציור עצמו, המתאר נוף כלשהו או אובייקט מציאותי, אין שום אמת. הצעים והדמות לא קיימים באמת על הבד זה רק דמיון...

כיון שניהן בכישרון אומנותי בסיסי, הצליח מאד בילמודיו והשתלם במקומות נוספים במדינה. עד גיל 26 עסק בתחום, אולם הכצב הכלכלי לא האיר לו פנים. הוא הצליח למכור כמה תמונות בודדות שיצר בעוד הילמודים עצמם עלו הון רב, וכל יצירת אומנות נעלה שעות יקרות מזמנו. הוריו לא היו שבעי רצון, בלשון המעטה, מעיסוקו באומנות. כיון שידוע לכל כי אומנים אינם מתפרנסים כראוי ממלאכתם.

דוד ברוך וולק: "למרות הקשיים, וטענות כל הסובבים שאני חי בחלומות משלי, המשכתי לעסוק באומנות. בנוסף, החיפוש המתמשך אחר האמת והתכלית, הרחיק אותי מן החברים לתלונתן. הציבור לא אהב את זה. לאט לאט הייתי מוצא את עצמי נפרד מן הידידים הקרובים לי ביותר וחשתי את הבדידות ביתר שאת. היו אלה שנים לא קלות בכלל, אבל התנחמתי בתוכן שגיליתי בתוך עולם האומנות."

כאן הוא מבקש לסייג ולהסביר כי בפוגשו את עולם האומנות, התאהבו לגלות שגם בו קיימת פוליטיקה בפני עצמה, מסתיירת גדולה והיבה כפירה. "מצאתי מעט מדרים ואנשים שהיו בעלי נפש אומנותית, אך לא היה זה מספיק בשבילי למצוא סיפוק ומקום לחיות בו. לא מצאתי את שאלה נפשי באמת. ידעתי כבר שיש אלוקים, קיימת תכלית לכל מה שקורה, ושנה חוכמה בבריאה. למעשה, הייתי צועק את הריקנות שלי, את הבדידות המיוסרת. לא ידעתי מהי האמת עדיין, אך הצבעתי סביב ואמרתי: זה שקר זה שקר... התובנות שבאו מתוכי הרגישו מאד את משפחתי, את הסובבים והקב"ה שעה להפילתי."

"התפללתי לקב"ה ופתאום נפל בי רעיון שעלי לשוב אל מלאכת האומנות שלי ולצייר על הבד את סוד האותיות הקדושות שהייתי עוסק בהן בסופרות הסת"ם. וכך התחלתי לצייר שוב, אחרי עשרים שנה בהן לא נגעו אצבעותיי במכחול או בצבע."

לקיבוץ בארץ ישראל

המפנה בא במפתיע דווקא מאביו של דוד ברוך. מן השמיים, הציע לו לנסוע לארץ ישראל ולהתגדב בקיבוץ. כולם הרי נוכחו בחיבוריו הפנימיים, בחוסר התכהויותו למקום בו הי, וכמה קם ונסע לו ממדינה באאכה אל הארץ. תחילה התאקלם בקיבוץ 'בית השיטה' ואחר כך בקיבוץ 'הזורע'. כפירה. "מצאתי מעט מדרים ואנשים שהיו בעלי נפש אומנותית, אך לא היה זה מספיק בשבילי למצוא סיפוק ומקום לחיות בו. לא מצאתי את שאלה נפשי באמת. ידעתי כבר שיש אלוקים, קיימת תכלית לכל מה שקורה, ושנה חוכמה בבריאה. למעשה, הייתי צועק את הריקנות שלי, את הבדידות המיוסרת. לא ידעתי מהי האמת עדיין, אך הצבעתי סביב ואמרתי: זה שקר זה שקר... התובנות שבאו מתוכי הרגישו מאד את משפחתי, את הסובבים והקב"ה שעה להפילתי."

נדודים משפחתיים

אחרי שנה וחצי החתיישב יותר בדעתו, סערת הנפש שככה אט אט והגמרא האירה לו פנים. בגיל 30 הוציע לו שידוך וככה הכיר את רעייתו לעתיד. אף היא בעלת השוכה ותיקה מפילדלפיה, עם רקע רפורמי של חמש דורות. "דווקא בגלל הריחוק הגדול בו נולדה, הנשמה שלה צעקה עמוק", הוא מתאר. "היא החלה ללמוד בעצמה וביקשה לעלות לארץ ישראל, שם זכתה להכיר את בוראה ואחר כך את בעלה לעתיד."

המשפחה הצעירה התגוררה תחילה בשכונת גילה בירושלים, ובהמשך ביישוב 'בית מאיר', דרך ברוך למד בכולל בשעות הבוקר, והחל ללמוד ספרות סת"ם. "יש לי היכור פנימי וחזק אל האותיות הקדושות, ועסקתי בכתיבת מזוזות ותפילין במהלך רוב היום. התחברתי מאד עם הרב 'זהרה' מלין ראש ישיבת 'כנסת הזהרה' בסנהדריה. הוא לימד אותי עניינים רבים ביהדות. יש לו את שמעגרור באופקים והוציע לי לעבוד בקהילה החדתית במקום. עם ד' משמיון פינקוס וצ'יל וד' חיים קמיל וצ'יל. עקרנו לעיר הדרומית ושהינו שם במשך 11 שנה. זהו מקום מגורים זול ושקט, והיכחי להתפתח מאד בילמוד התורה ובכתיבת הסת"ם." אומר דוד ברוך וולק.

למען חינוך הילדים שגדלו ביניתים, נדדה המשפחה שוב והפעם לבית שמש. הם מתגוררים בעיר כבר שש שנים. "ידעתי כבר שמלאכת הסופרות סת"ם לא תספיק לפרנסתי. אומנם התפילין שלי יקרות מאד, אבל אני שוקד על כתיבתן שעות רבות. התפללתי לקב"ה על הענייו, ופתאום נפל בי רעיון שעלי לשוב אל מלאכת האומנות שלי ולצייר על הבד את סוד האותיות הקדושות שהייתי עוסק בהן בסופרות הסת"ם. אשתי קיבלה את הרעיון, וכך התחלתי לצייר שוב, אחרי עשרים שנה בהן לא נגעו אצבעותיי במכחול או בצבע."

ההתקרבות לחסידות

עד לאותה תקופה, הייתה דרכו בתורה בשיטת הילימוד הליטאית. אולם עוד בהיותו באופקים החל לעסוק קצת בילימוד חסידות, לבדו. "הייתי בתחילה 'מתנגד' גדול מחזור דיניה, אך בהמשך רכשתי לי ספר 'ליקוטי תפילות', והייתי מתפלל בו לפרקים. כאן בעיר בית שמש, גיליתי הרבה חסידים מסביב. למרות שאני נקראתי 'ליטאי' בפי הסביבה, נגשתי פה לשוחח עם חסידים ואיתי שאינם כה גדודים... ככה הצמקתי יותר בלימוד חסידות."

דוד ברוך וולק מצא את נפשו מתחברת ומתפעלת מתורתו של ר' נחמן מברסלב, הוא נכנס לבית כנסת של החסידות הזו בעיר ומצא כי התפילה שם מלאה ברגש ובהתלהבות, ומדברת לליבו. "וכמה עשיתי קפיצה פתאום, לפני כשנתיים ימים. התברר"ה מסביב לא הבינו מה קרה לי פתאום ונימטו להניא אותי מהצעד הזה, לא היה לי קל. אבל כיום אני מייחס את עצמי לתלמיד של ר' נחמן מברסלב ומתחבר לתורתו ולכתביו."

ידיד קרוב לוולק הוא הרב ישראלי, תלמידו של המנוח הרב מרדכי אליהו זצ"ל, שהיה רבה של העיר נתניה. "הוא היה מציע, אולם מאחרו לא אהב את האומנות במיוחד, ושכנע אותו לעזוב את התחום ולהתמקד בילימוד התורה. "לא ידע איך הסכמתי לעזוב את התחום בו השקעתי שנים ארוכות, אבל זה קרה." הוא אומר בפשטות. "הרגשתי שעלי להשלים כל כך הרבה בילימוד התורה, אבל ממילא נמאס לי מכל הדברים האחרים בעולם, כך שיכולתי לשבת ולהגות בה יומם ולילה."

"האומנות מחוברת מאד לנצרות. לפני 700 800- שנים, רוב הגויים היו בורים והכמרים רצו שהמצב יישאר כך, כדי שעיקר הכוח יישאר בידיי הכנסייה, והאיכרים לא יבינו את השקר שבדת הנוצרית. על ידי יופי התמונות שבכנסיה, משכו את ליבם של המון. גם במזרח הרחוק משתמשים באומנות לעבודת אלילים. לא לחינם כתוב בתורה שעיקר עבודה זרה היא באומנות, משום שיש לה עוצמה רבה"

המזרח הרחוק משתמשים באומנות לעבודת אלילים. לא לחינם כתוב בתורה שעיקר עבודה זרה היא באומנות, משום שיש לה עוצמה רבה!"

כמובן שישנם גם יהודים העוסקים באומנות. היו בודדים מהם שהצליחו מאד, ובפרט בתקופה האחרונה של ההיסטוריה המודרנית באומנות, ציורי האבסטרקט (אומנות מופשטת) שהתפרסמו בעיקר בניו יורק, בהם עוסק אף דוד ברוך וולק עצמו. אלו ציורים שמבטאים את הרגש ואת הפנימיות. "אני משער שזו התקופה האחרונה של פיתוח האומנות, והחוקרים בתחום הגיעו עד הסוף, יותר אי אפשר להתקדם בנושא. המיקר הגיע לתומו והסתיים לפני כשבעים שנה. כולם התייחסו בעצם לכל השאלות שמקופות את הנושא. ויש הסוברים כי האומנות מתה. אין עוד חידוש בתוכה כי אם חזרה על ימים עברו."

"השפה האמיתית של הציור האומנות הן אותיות התורה", אומר וולק. "האומנות המקורית היא במשכן, בהמשך תפסו אותה לא מכבי עיניו ולכן אנחנו כיהודים התרחקנו מהתחום, כמו מכל דבר בו עוסקים הגויים. אבל באמת, האומנות נמצאת עמוק בתוך התורה הקדושה ובה אני עוסק. בציורים המופיעים לפניכם האדם, לעבדות השם ולתורתו. על עיקר עבודתי בציור שהוא עניין ב"כ אותיות לשון הקודש, אומר הבעל שם טוב הקדוש, שעיקר עניין תפילה הוא לצייר את אותיות התפילה לפניו בשעה שיתפלל ולהיכנס בתוכן, כי בהן כלולים כל סודות התפילה. והרחיניות נכנסת לאדם דרך אותיות התורה. גם ר' חיים מוולאז'ין מסביר על כך בספרו 'נפש החיים' כך שאין פה מחלוקת בין חסידים למתנגדים..."

"אני מצייר את שם ה' לפני, וכל האומנות שלי היא כדי לחפש ולמצוא דרך לבטא את התורה הנסתרת בתוכי את העולם הפנימי שלי - על גבי הבד. להוציא מן הכוח אל הפועל. קשה לי לדבר על זה, אך כתבתי בעניין לפרקים. אני חושב שאומנות היא כלי נפלא מאד, לחבר אנשים אל הקב"ה, אפילו כאלה הרחוקים מתורה ומצוות."

וולק עשוזה את היכולת הזו לעולם הפרסום, בו משתמשים בצורה, בצבעים ובאותיות, בצורה מושכלת המושכת את רצונות האנשים. "אני רוצה למשוך אותם אל הקדושה, ואני מאמין שזה יכול לקרות דווקא בדרך מופשטת. זה עיקר החיוי שלי ושליחותי בעולם. שליחות מחייבת, שעלי לראות תמיד שתעשיה בקדושה ובטוהר. כמו שר' נחמן מברסלב הביא לעולם את 'סיפורי מעשיות' והסביר תלמידו שהוא בעצם מלביש את סודות התורה בתוך סיפורים שהעולם מכינים. ומי שקורא סיפורים אלה, אע"פ שאינו מבין דבר מהם, זה בכל זאת משפיע על רוחניותו ויהרהר בתשובה. המילים עצמם משפיעות, אף אם אין כוונת הקורא נלווית אליהן.

אמת ואומנות

"היום הדרדר מצב העולם, שאפילו סיפורים קשה לפעמים לבני אדם לקרא ולהתעמק בהם. אבל על תמונה עדיין אפשר להביט, לא צריך בשבילה יישוב הדעת כמו ללימוד. ואני מאמין שעל ידי התבוננות בתמונות שאני מצייר, הראיה המזרח הרחוק משתמשים באומנות לעבודת אלילים. לא לחינם כתוב בתורה שעיקר עבודה זרה היא באומנות, משום שיש לה עוצמה רבה!"

כמובן שישנם גם יהודים העוסקים באומנות. היו בודדים מהם שהצליחו מאד, ובפרט בתקופה האחרונה של ההיסטוריה המודרנית באומנות, ציורי האבסטרקט (אומנות מופשטת) שהתפרסמו בעיקר בניו יורק, בהם עוסק אף דוד ברוך וולק עצמו. אלו ציורים שמבטאים את הרגש ואת הפנימיות. "אני משער שזו התקופה האחרונה של פיתוח האומנות, והחוקרים בתחום הגיעו עד הסוף, יותר אי אפשר להתקדם בנושא. המיקר הגיע לתומו והסתיים לפני כשבעים שנה. כולם התייחסו בעצם לכל השאלות שמקופות את הנושא. ויש הסוברים כי האומנות מתה. אין עוד חידוש בתוכה כי אם חזרה על ימים עברו."

"השפה האמיתית של הציור האומנות הן אותיות התורה", אומר וולק. "האומנות המקורית היא במשכן, בהמשך תפסו אותה לא מכבי עיניו ולכן אנחנו כיהודים התרחקנו מהתחום, כמו מכל דבר בו עוסקים הגויים. אבל באמת, האומנות נמצאת עמוק בתוך התורה הקדושה ובה אני עוסק. בציורים המופיעים לפניכם האדם, לעבדות השם ולתורתו. על עיקר עבודתי בציור שהוא עניין ב"כ אותיות לשון הקודש, אומר הבעל שם טוב הקדוש, שעיקר עניין תפילה הוא לצייר את אותיות התפילה לפניו בשעה שיתפלל ולהיכנס בתוכן, כי בהן כלולים כל סודות התפילה. והרחיניות נכנסת לאדם דרך אותיות התורה. גם ר' חיים מוולאז'ין מסביר על כך בספרו 'נפש החיים' כך שאין פה מחלוקת בין חסידים למתנגדים..."

"אני מצייר את שם ה' לפני, וכל האומנות שלי היא כדי לחפש ולמצוא דרך לבטא את התורה הנסתרת בתוכי את העולם הפנימי שלי - על גבי הבד. להוציא מן הכוח אל הפועל. קשה לי לדבר על זה, אך כתבתי בעניין לפרקים. אני חושב שאומנות היא כלי נפלא מאד, לחבר אנשים אל הקב"ה, אפילו כאלה הרחוקים מתורה ומצוות."

וולק עשוזה את היכולת הזו לעולם הפרסום, בו משתמשים בצורה, בצבעים ובאותיות, בצורה מושכלת המושכת את רצונות האנשים. "אני רוצה למשוך אותם אל הקדושה, ואני מאמין שזה יכול לקרות דווקא בדרך מופשטת. זה עיקר החיוי שלי ושליחותי בעולם. שליחות מחייבת, שעלי לראות תמיד שתעשיה בקדושה ובטוהר. כמו שר' נחמן מברסלב הביא לעולם את 'סיפורי מעשיות' והסביר תלמידו שהוא בעצם מלביש את סודות התורה בתוך סיפורים שהעולם מכינים. ומי שקורא סיפורים אלה, אע"פ שאינו מבין דבר מהם, זה בכל זאת משפיע על רוחניותו ויהרהר בתשובה. המילים עצמם משפיעות, אף אם אין כוונת הקורא נלווית אליהן.

"על עיקר עבודתי בציור, שהוא עניין כ"ב אותיות לשון הקודש, אומר הבעל שם טוב הקדוש, שעיקר עניין תפילה הוא לצייר את אותיות התפילה לפניו בשעה שיתפלל ולהיכנס בתוכן, כי בהן כלולים כל סודות התפילה. והרחניות נכנסת לאדם דרך אותיות התורה"

musaf.inyanim@gmail.com